

<http://www.tourism.gov.ua>.

5. Кальченко О. М. Теоретичні аспекти інноваційної діяльності підприємств туристичної галузі. Вісник Чернівецького державного технологічного університету. 2011. № 4. С. 147–155.

6. Поплавська Інна. Географія закладів розміщення Західноукраїнського регіону та їх вплив на формування туристичної сфери. Регіон-2012: стратегія оптимального розвитку: матеріали міжнародної наукової конференції (25-26 жовтня 2012р. м. Харків)// РВВ Харківський національний університет ім.В.М. Каразіна, Харків 2012. С. 181-187.

Луговий Б.

магістрант II курсу

спеціальності 242 Туризм

Науковий керівник – викл. Задворний С. І.

САКРАЛЬНА СПАДЩИНА ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ

Постановка проблеми. Тернопільська область, яка охоплює Східну Галичину та Південну Волинь, багата на пам'ятки архітектури з XIV–XVII ст., унікальні дерев'яні церкви, храми доби ренесансу і бароко. Загалом в краї налічується 1178 пам'яток архітектури й містобудування, з яких 180 – національного значення [7]. Вагому частину культурної спадщини становлять сакральні об'єкти, що приваблюють до себе туристів.

Виклад основного матеріалу. Сакральна спадщина Тернопільщини формувалася в процесі історичного розвитку краю та є відображенням політичної історії, полікультурних процесів XIV – першої половини XX ст. Після 1349 р. Галицько-Волинське князівство припинило існування, а дві сусідні держави Королівство Польське та Велике князівство Литовське розпочинають боротьбу за його спадок. Після Люблінської унії 1569 р. вся територія Тернопільщини опинилася під владою Речі Посполитої, яка проіснувала до 1772 р., коли вперше була поділена сусідніми імперіями. Територія нашого краю відійшла до імперії Габсбургів та стала складовою Королівства Галичини та Лодомерії. У 1793 р. північні частини Тернопільщини за другим поділом передана Російській імперії. У 1918 р. відновлено незалежність Польщі і західноукраїнські землі знову, всупереч прагненням і боротьбі галичан, увійшли до її складу. Відповідно ці регіони зазнали впливу тих держав, до яких вони відійшли. Це стосується і релігії, адже кожна влада насаджувала свою: Річ Посполита, Австро-Угорська імперія, Польська республіка – католицизм, Російська імперія – православ'я. Також в краї успішно діяла Українська Греко-Католицька церква, що постала в результаті Берестейської унії 1596 р.

За ці шість століть на території Тернопілля постала ціла низка святинь, що представляли ці течії християнства. Саме вони на сьогоднішній день формують основу сучасної сакральної спадщини. Ці храми всупереч політичним перипетіям відображали та акумулювали духовні цінності українського народу.

До найдавніших греко-католицьких храмів належать церкви Святих верховних апостолів Петра і Павла в с. Урмань, Воздвиження Чесного Хреста Господнього в Копичинцях, Успіння Пресвятої Богородиці в с. Кошилівці, Святого Архистратига Михаїла в с. Колодне, Зіслання Святого Духа в Конюхах, Введення в храм Богородиці в Щепанові, Пресвятої Трійці в с. Заболотіка, Вознесіння Господнього та Успіння Пресвятої Богородиці Чорткові. Об'єднуючу роль виконує Катедра УГКЦ – Домініканський костел, зведений у 1749–1779 рр. Цікавою є церква Пресвятої Трійці у Бережанах (1768 р. п.), де зберігається чудотворний образ Бережанської Матері Божої та фрагмент мощів Іоанна Хрестителя у Троїцькому соборі м. Бережан [2].

Марійський духовний центр знаходиться у с. Зарваниця і має статус всесвітнього Марійського відпустового центру. Відпустове значення цей монастир отримав у 1867 р. від Папи Римського Пія IX, що надав образу Зарваницької Богородиці відпустовий привілей. Сьогодні Зарваниця належить до шести найбільших паломницьких місць католицької церкви, а тутешній Марійський духовний центр внесено до списку п'ятнадцяти найважливіших святинь католицького світу, пов'язаних з явленнями Діви Марії. Зарваницької чудотворної ікони Божої Матері із церкви Святої Трійці с. Зарваниця Тернопільського району, коронованої у 1867 р. за численні зцілення.

Непересічним об'єктом релігійного туризму на Тернопіллі є Музейно-меморіальний комплекс «Рідна хата» Патріарха Йосифа Сліпого у с. Заздрість, основою якого стало родинне обістя Коберницьких-Сліпих. Хату Блаженнішого приведено у її автентичний вигляд 1860–70-хх років. Також збереглися возівня та криниця. В др.п. 1990-х рр. споруджено новий будинок музейного комплексу із меморіальною каплицею, залами із музейними експозиціями про нелегку життєву стежу Й. Сліпого.

Православні храми також дуже численно представлені на Тернопіллі. Найдавнішою культовою спорудою області історики вважають церкву Св. Миколая у с. Збручанське. Побудована у XII–XIV ст. як оборонна церква. Храм Вознесіння Христового (1530 р.) побудований у Вишнівці Збарзького району за часів князювання Івана Вишневецького. Церкву Воздвиження Чесного Хреста (Надставну) у Тернополі споруджено на початку XVI ст. на

фундаменті ще давнішого храму і тому вона вважається найдавнішою в місті. Подільська архітектурна школа XVII ст. в Тернополі представлена церквою Різдва Христового, вперше про яку згадується у грамоті короля Сигізмунда-Августа від 6 липня 1566 р. У храмі знаходиться чудотворна ікона Тернопільської Божої Матері. Спасо-Преображенську церкву у Збаражі пов'язують із іменем Богдана Хмельницького, який під час облоги міста у 1649 р. відвідав її, а за свідченням Пилипа Орлика, у Спаському монастирі бував гетьман Іван Мазепа. Варта уваги церква Святого Миколая у Бережанах, що належить до найдавніших дерев'яних храмів краю.

Ще одним осердям сучасного паломницького руху в Тернопільському краї є Свято-Успенська Почаївська лавра, православний чоловічий монастир у Почасві (Кременецький район) Української православної церкви зі статусом лаври. Найбільша православна святиня Волині і друга (після Києво-Печерської лаври) – України. За однією з легенд, монастир заснували ченці Києво-Печерського монастиря, які втекли в ці краї від татар 1240 р. [6, с. 185]. Святиня відома численними зціленнями, тут зберігаються мощі Преподобного Іова Почаївського та Преподобного Афілохія – (ченця-цілителя) у Печерній церкві Свято-Успенської Почаївської Лаври.

Діяльність римо-католицької церкви відображена сакральних пам'яток. Костел св. Вацлава у Баворові (1745–1747 рр.) збудовано коштом місцевих власників родини Баковських. Костел Воздвиження Святого Хреста (1765 р.) в с. Буданів зведено, перебудовуючи західне крило замку за рішенням Потоцьких. Збараський бароковий костел св. Антонія (1746–1755 рр.) збудовано за проектом архітектора Й. Ганца (Сілезія) коштом Потоцьких на місці костельно-монастирського комплексу оо.-бернардинів, знищеного турками. Костел Пресвятої Трійці у Микулинцях (1761–1779 рр.) зведений на місці попередника.

Однак, найдавніші костели збереглися на Бережанщині. Парафіяльний костел Різдва Пресвятої Діви Марії споруджено у Бережанах коштом родини Сенявських 1600–1620 рр. Чітко прослідковуються риси оборонної архітектури. У 1924 р. датується перша згадка про цей костел під титулом св. Апп. Петра і Павла. Ще один костел Внебовзяття Пресвятої Діви Марії зведено коштом Катерини Сенявської у 1624–1638 в с. Біще. Це оборонна культова споруда. Головний вівтар костелу привезений Олександром Синявським з Риму містив образ Матері Божої з Дитятком. Найдавнішим костелом Бережанщини і Тернопілля є Замковий костел Святої Трійці, що розміщений на території Комплексу замку

Синявських. Щодо часу зведення побутує дві дати: 1525 та 1551 р. Деякий час був протестантським храмом. Костел став усипальницею представників родини Синявських, надгробки для яких виконували Герман Гутте, Генріх Горст та Йоган Пфістер [4]. Останній є автором мистецького оформлення костелу Різдва Пресвятої Диви Марії в Бережанах та костелу Внебовзяття Пресвятої Диви Марії в с. Біще.

Ще одним цікавим об'єктом релігійного туризму католиків може стати у Язлівці гробниця Марцеліни Даровської – однієї із засновниць у Римі згромадження Сестер Непорочного Зачаття Пресвятої Диви Марії, що займалась відродженням родин та вихованням жінок. У 1863 році Марцеліна Даровська стала засновницею та першою настоятелькою монастиря сестер-непорочниць у будівлі Язловецького палацу.

Загалом Галичина вирізняється великою концентрацією єврейських пам'яток також, адже представники цього народу завжди проживали на території України. Центром життя іудеїв у будь-якому місті була синагога, де здійснювалися богослужіння, відбувалися загальні збори громади, різноманітні урочисті події та ін. На Тернопіллі також налічується ціла низка цікавих єврейських сакральних пам'яток. Бережани, як полікультурне місто, зберегли декілька пам'яток єврейського народу: руїни великої синагоги (1718 р.), єврейський «Народний дім», територія гетто, кіркут – єврейський цвинтар. Наймолодша синагога, зведена у 1930 р., збереглася Козові, що після Другої світової війни використовувалася як кінотеатр. Найбільший єврейський цвинтар розміщується у містечку Підгайці. Синагога у Збаражі добре збережена завдяки постійному використанню споруди як приміщення місцевого спиртзаводу. Із вісімнадцяти синагог Кременця збереглася лише одна, яка зараз використовується як автовокзал. Цікавою пам'яткою іудейської сакральної спадщини є синагога у Гусятині, що зведена в другій половині XIX століття із залишків замку, тому є поєднанням елементів оборонної архітектури та мавританського стилю. Синагога у Копичинцях завдяки пристосуванню будівлі як вокзалу зовні добре збережена. У Чорткові збереглися дві синагоги: стара, що вирізняється приналежністю до споруд оборонного типу, та нова, що зберегла зовнішній декор. Також у місті є два єврейські кладовища та окремо могила засновника Чортківської хасидської династії Давида Мойші Фрідмана – єдина, що залишилася від найстаршого цвинтаря. В не найкращому стані зараз перебувають синагоги в Буданові та Гримайлові.

Ще одним народом, який компактно та масово оселявся у західноукраїнських містах в кінці XVI – на початку XVII ст., стали вірмени. Цей міграційний процес посилила турецька окупація Поділля

в 1672–1699 рр. та утиски турками вірмен. Останні масово переселялися на територію Руського воєводства Речі Посполитої. Вірмени оселялися у містах і містечках. Досить значний відсоток серед них становили купці та ремісники [1]. У деяких містах поступово формувалися цілі вірменські квартали, як наприклад у Бережанах. Вперше вірменські купці згадуються тут у 1686 р. Тодішній власник міста Адам Миколай Сенявський виділив представникам цієї національності територію у західній частині міста, де згодом постав цілий вірменський квартал.

Наприкінці XVII ст. вірменській громаді належало близько 200 будинків, був свій староста, судочинство за вірменським правом, дерев'яна церква 1710 р. побудови, вірменська школа і братства. Вірменські купці сприяли розвитку міста як значному осередку торгівлі та ремесла.

На території Тернопільської області збереглося дві сакральні об'єкти цього народу. Перша – це Комплекс споруд вірменської церкви у м. Бережани, що є пам'яткою місцевого значення (охорон. № 82) по вул. Вірменська, 6. Будівництво церкви розпочалося з ініціативи тодішнього настоятеля Деодата Горбача у 1746 р. і тривало до 1764 р. Церква побудована в стилі бароко, з тесаного каменю, прямокутна в плані, з хрещатим склепінням. Інтер'єр церкви прикрашали ліплені барельєфи, настінні розписи, кам'яна різьба. У храмі було три вівтаря: Св. Григорія – на честь старого храму, св. Анни і головний – Непорочного Зачаття Пресвятої Діви Марії, від якого церква отримала назву. Сьогодні в офіційних документах храм значиться як Св. Григорія.

Територія храму із сходу окреслена кам'яним муром, в який вмурована трьохаркадна дзвіницею, що також слугувала і брамою. Вірменська церква була центральним храмом для вірменської общини Бережан, а також вірменських громад із навколишніх повітів: Бережанського, Збарзького, Зборівського, Підгаєцького, Рогатинського, Скалатського, Тернопільського та Тереховлянського [5]. До життя храм повертається завдяки Державному історико-архітектурному заповіднику у м. Бережани, в якого пам'ятка перебуває на балансі, та релігійній громаді «Вірменська апостольська церква» у м. Тернопіль.

Другим збереженим вірменським храмом на Тернопіллі є церква святого Миколая Чудотворця у Язлівці Бучацької ТГ. Будівництво храму датується 1551 р. У XVII ст. храм мав статус катедрального вірменського собору. Період розквіту завершився через турецькі війни в кінці XVII ст., під час яких османи захопили місто. Вірмени з метою

уникнення знищення перебралися до Львова. У 1801 р. храм передано українській громаді містечка. Сьогодні це парафіяльний храм УГКЦ. Вхідний портал зберіг написи вірменською мовою [3].

Висновки. Тернопільська область – край багатий на пам'ятки культурної спадщини, вагому частину яких становлять релігійно-сакральні об'єкти: духовні центри, давні культові кам'яні та дерев'яні храми, цілющі джерела, чудотворні ікони. Сакральна спадщина нашого краю багатоманітна та представляє різні течії християнства, а також і єврейські пам'ятки. Все це формує потужну основу для успішного розвитку релігійного та палімпницького туризму.

Список використаних джерел:

1. Гаюк І. Вірмени. URL:http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&i21dbn=eiu&p21dbn=eiu&s21stn=1&s21ref=10&s21fmt=eiu_all&c21com=s&s21cnr=20&s21p01=0&s21p02=0&s21p03=tm=&s21colorterm=0&s21str=1.14.%202.
2. Густенко О. Тернопілля оберігають 23 чудотворні ікони та мощі п'ятьох святих. За Збручем. 19.04.2012. URL:<https://zz.te.ua/ternopillya-oberihayut-23-chudotvorni-ikony-ta-moschi-pyatoh-svyatyh>.
3. Історії язловецьких вірменів. URL:<https://te.20minut.ua/Podorozhi/istoriyi-yazlovetskih-vmeniv-167538.html>.
4. Каплиця Св. Трійці URL: <http://www.diaz.org.ua/index.php/ua/pam-iatky-arkhitektury-zapovidnyka/pam-iatnyky-natsionalnoho-znachennia/30-kaplytsia-sv-triitsi>
5. Комплекс споруд Вірменської церкви, 1764 р. URL: <http://www.diaz.org.ua/index.php/ua/pam-iatky-arkhitektury-zapovidnyka/pam-iatky-mistsevoho-znachennia/28-kompleks-sporud-vmenskoj-tserkvy-1764-r>.
6. Луговий Б. Пізнавальний туризм: сучасний стан та перспективи розвитку на прикладі пам'яток культурної спадщини Тернопільщини. Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи: зб. наук. праць. Кельце, 2021. Вип. 9. Том 1. С.181–186.
7. Пам'ятки архітектури національного значення Тернопільської області. URL: <https://irp.te.ua/pam-yatky-arhitektury-natsionalnogo-znachennya-ternopil-s-koyi-oblasti>.

Межерницька В.

*магістрантка II курсу
спеціальності 242 Туризм*

Науковий керівник – доц. Заставецький Т.Б.

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ ГРУЗІЇ

Постановка проблеми. Роль міжнародного туризму постійно зростає, стаючи невід'ємною складовою частиною економічного розвитку тієї чи іншої держави. Туристична індустрія – один із найбільш динамічних видів економічної діяльності, що забезпечує державам високі позиції на міжнародній арені.